

4. Єрмоленко С. Я. Українська мова : короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / С. Я. Єрмоленко, С. П. Бирик, О. Г. Тодор. — К. : Либідь, 2001. — С. 222
5. Загнітко А. П. Лінгвістика тексту: Теорія і практикум: [науково-навчальний посібник] / А. П. Загнітко. — [вид 2-е, доп, і переробл.]. Донецьк : Юго-Восток, 2007. — 313 с.
6. Кубко В. П. Документна лінгвістика : [конспект лекцій] / В. П. Кубко. — Одеса : ОНПУ, 2009. — 81 с.
7. Мирам Г. С. Основы перевода : [курс лекций / учебное пособие] / Г.С. Мирам и др. — К. : Эльга, Ника-Центр, 2002. — 248 с.
8. Bradbury R. Fahrenheit Short Stories / R. Bradbury. — Moscow : Raduga Publishers, 1983. — 382 p.
9. Nussbaumer A. Studienbuch Linguistik / A. Nussbaumer, M. Portmann. — [hrsg. von P. R. Linke]. — Tübingen : Niemeyer, 1994. — 215 S.

LITERATURE

1. Bradbury, R. (1999). «Usmishka». *Vsesvitnya literature v serednih navchalnih zakladah Ukrainy*: K., pp. 11-12. (in Ukrainian).
2. Bradbury, R. (1999). «Usmishka». *Zarubizhna literature 6 klas*: [per. z angl. Y.D. Veprynyak]. — T., pp. 296-300. (in Ukrainian).
3. Bradbury R. (2011). «Usmishka». *Svitova literature 6 klas. Hrestomatia*: [per. z angl. A. Evsy]. H. pp. 374-381 (in Ukrainian).
4. Ermolenko S. Y. (2001). *Ukrainska mova: korotkyj tлумачnyj slovnyk lingvistychnyh terminiv*. K.: Lybid'. 222 p. (in Ukrainian).
5. Zagnitko A. P. (2007). *Lingvistyka tekstu: Teoriya i praktykum*. Donetsk: Ygo-Vostok. 313 p. (in Ukrainian).
6. Kubko V. P. (2009). *Dokumentna lingvistyka*. Odesa: ONPU. 81 p.
7. Miram G. S. (2002). *Osnovy perevoda*. K.: Elga. 248 p. (in Russian).
8. Bradbury R. (1983). *Fahrenheit Short Stories*. Moscow : Raduga Publishers, 382 p. (in English).
9. Nussbaumer, A. & Portmann M.. (1994). *Studienbuch Linguistik*. Tübingen: Niemeyer, 215 S. (in English).

УДК 81'42

«ІНСТРУКТАЖ З ТЕХНІКИ БЕЗПЕКИ» ЯК ГІПЕРЖАНР У НАВЧАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ (на матеріалі презентації POWER-POINT)

Ірина Єршова
(Львів, Україна)

У статті викладено результати дослідження гіпержанру «Інструктаж техніки безпеки» на уроках хімії. Розглянуто канали

комунікації: зоровий, нюховий, слуховий, смаковий, тактильний; основні субжанри: заборона, рекомендація, застереження.

Ключові слова: презентація PowerPoint, інструктаж з техніки безпеки, канали комунікації, гіпержанр, субжанр, креалізований текст.

В статье изложены результаты исследования гипержанра «Инструктаж по технике безопасности» на уроках химии. Рассмотрены каналы коммуникации: зрительный, обонятельный, слуховой, вкусовой, тактильный; основные субжанры: запрет, рекомендация, предостережение.

Ключевые слова: презентация PowerPoint, инструктаж по технике безопасности, каналы коммуникации, гипержанр, субжанр, креализованный текст.

The paper presents the results of the research «A Safety Training» as a hipergenre at chemistry lessons. Communication channels: visual, olfactory, auditory, gustatory, tactile and the main subgenres: a prohibition, a recommendation, a reservation are considered.

Key words: PowerPoint Presentation, safety training, communication channels, creolized text.

Постановка проблеми. Сучасна система освіти постійно оновлюється, зазнає змін. Важливим фактором, що визначає характер змін у системі освіти, є науково-технічний прогрес, який не можливий без комп'ютерних технологій, які постійно вдосконалюються, стають більш доступними.

У навчальний процес все частіше впроваджуються мультимедійні засоби навчання, серед яких важливе місце посідають мультимедійні презентації – послідовність слайдів, які можуть містити текстові та візуальні матеріали (малюнки, фотографії, діаграми, відеоролики). Крім того, показ слайдів може супроводжуватися звуковими ефектами (музикою, мовленням диктора, шумовим оформленням). Однією з таких презентацій є презентація PowerPoint.

Актуальність дослідження визначається тим, що проблематика мультимедійного мовленнєвого жанру «Презентація PowerPoint» та гіпержанру «Інструктаж з техніки безпеки» в науково-педагогічному дискурсі не висвітлена в

науковій літературі. Дана проблема перебуває у тісному зв'язку з сучасними напрямками мовознавства, зокрема, комунікативною лінгвістикою, дискурсологією, лінгвістичною генологією, лінгвосеміотикою, психолінгвістикою тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Усе частіше педагогічні мовленнєві жанри стають предметом дослідження дискурсології, лінгвістичної генології та педагогіки: Л.Г. Антонова, Т.І. Вострікова, А.Р. Габідулліна, О.В. Гордєєва, Н.Д. Десяєва, О.Л. Єрохіна, І.М. Єршова, І.В. Журавльова, О.В. Івашкіна, Л.Д. Кісільова, Є.В. Лаврентьєва, В.Н. Мещеряков, Т.Ю. Перова, О.М. Суханкіна, Л.Є. Туміна, В.Б. Чернік та ін.

Презентація PowerPoint розглядається у науковій літературі як засіб навчання В.П. Батуніна [1], В.Ф. Валюк [2], як науково-практичні рекомендації щодо створення та застосування мультимедійних презентацій на уроках М.Д. Тукало [6].

Мета статті – розглянути організацію гіпержанру «Інструктаж з техніки безпеки» на уроках хімії з точки зору комунікації на інтернет-сайтах: <http://www.teacherjournal.com.ua>; <http://www.engschool18.ru>; <http://www.slideshare.net> українською, російською та англійською мовами.

Поставлена мета передбачає розв'язання таких **завдань**:

- розглянути гіпержанр «Інструктаж з техніки безпеки» за каналами комунікації;
- проаналізувати основні субжанри: заборону, рекомендацію, застереження.

Виклад основного матеріалу. Техніка безпеки – складова частина охорони праці учнів, технічних і педагогічних працівників школи. Її завдання – звести до мінімуму ймовірність нещасних випадків, пожеж, забезпечити комфортні умови праці при оптимальному рівні працездатності на протязі уроку, робочого дня, тижня, місяця, усього навчального року.

«Інструктаж з техніки безпеки»уроку хімії охоплює такі канали комунікації, як:

- **Зоровий канал:**

Пери, ніж почати експеримент, уважно ознайомтесь з інструкцією.

Прежде чем приступить к выполнению эксперимента, внимательно изучи инструкцию.

Read and follow instructions.

• **Нюховий канал:**

Пам'ятайте, що нюхати будь-яку речовину потрібно дуже обережно.

Визначати запах речовини потрібно злегка підганяючи долонею пари речовини в свій бік.

Never sniff chemicals.

• **Слуховий канал:**

Перед роботою уважливо вислухай інструктаж учителя.

Listen and follow directions.

• **Смаковий канал:**

Ніколи не куштуйте хімічні речовини на смак.

Запрещается: есть, пить, пробовать вещества на вкус.

No eating or drinking.

• **Тактильний канал:**

Запрещается брать вещества руками.

Таким чином, інструктаж з техніки безпеки – це взаємодія в процесі комунікації засобів різних семіотичних систем.

Інструктаж з техніки безпеки містить такі субжанри, як:

1. **Заборона** (див. «Заборона», рис. 1 та 2):

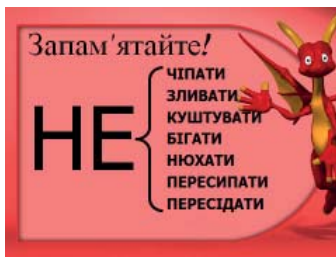

Рис. 1. «Заборона».

Рис. 2. «Заборона».

У словнику української мови заборона трактується як наказ не робити чого-небудь [СУМ. – Т 3:26]. Забороною є будь-яка комунікативна операція, яка містить конфлікт позицій і блокує (мовні) дії слухача [Паславська 2010:69].

А. Паславська зазначає, що дослідники виокремлюють специфічну рису мовленнєвих актів заборона / наказ/ дозвіл, не властиву іншим спонукальним мовленнєвим актам. Ні заборона, ні дозвіл безпосередньо не спонукають адресата чинити певну дію, вони лише створюють умови для деонтичної можливості чи

неможливості здійснення цієї дії. Тобто схема подібної мовної гри (в сенсі Вітгенштайна) така:

- 1) мовець надає адресатові право / позбавляє його права здійснити певну дію;
- 2) адресат зацікавлений в успішній реалізації свого задуму;
- 3) Мовленнєві акти заборона / наказ / дозвіл запобігають зазначеній дії або спонукають до неї [Паславська 2010: 69].

На думку І.Б. Шатуновського, заборона належить до спонукальних мовленнєвих актів, характерною ознакою яких є взаємодія з елементом волевиявлення адресатові, а саме, з його пресупонованим бажанням, зацікавленням у певному стані речей. Однак для досягнення певного стану речей адресатові потрібна відповідна санкція мовця. Саме елемент волевиявлення адресата вирізняє заборону серед інших спонукальних мовленнєвих актів, які співвідносні з елементами поля деонтичної модальності, що містить поняття «можна», «не можна», «повинен», «слід». Мовленнєвий акт заборони, разом із дозволом – корелює з поняттями «можна», «не можна», але не взаємодіє з поняттями «повинен», «слід», тому що немає потреби в тому, щоб зобов'язувати адресата вчинити певну дію, якщо він і сам зацікавлений у її реалізації. Вистачає дозволити йому або заборонити здійснити це [Шатуновский 2000:319].

Найчастіше у презентації Power Pointz ображують:

- **Заборону, що стосується загальних вимог до учнів у кабінеті хімії.**

Поряд з хімічними речовинами не повинно бути продуктів харчування.

В кабинете химии запрещается принимать пищу и напитки.

No eating or drinking.

- **Заборону, що стосується роботи з дослідями:**

Категорично забороняється проводити дослідди, не зазначені в роботі, та самостійно зливати та змішувати реактиви.

В работе запрещается проводить самостоятельные опыты, не предусмотренные в работе.

Don't perform un authorized experiments.

Презентація Power Point належить до креалізованих текстів, тобто текстів фактура яких складається із двох гомогенних

частин – вербальної (мовної або мовленнєвої) та невербальної (належить до інших знакових систем, ніж природна мова. Часто у цій частині зображують людей, тварин, періодичну систему елементів Д.І. Менделєєва тощо, див. «Заборона», рис. 3 та 4).

Рис. 3. Заборона.

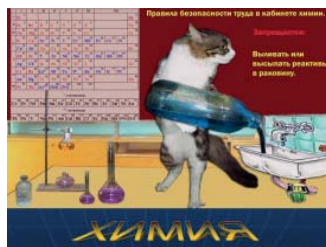

Рис. 4. Заборона.

Термін «креалізований текст» уперше був ужитий у 90-х роках ХХ століття психолінгвістами Ю.О. Сорокіним та Є.Ф. Тарасовим.

Як справедливо зазначає О.Є. Анісімова, креалізований текст є особливим лінгвовізуальним феноменом, у якому словесний та зображальний компоненти утворюють «одне візуальне, структурне, смислове та функціональне ціле, що забезпечує його комплексний прагматичний вплив на адресата» [Анісімова 1992: 73].

2. Рекомендація:

У словнику української мови рекомендація розглядається, як:

- Позитивний усний або письмовий відзив про когонебудь, як правило, з порукою за нього.
- Характеристика когонебудь; пропозиція.
- Дія за значенням рекомендувати [СУМ. – Т. 8: 424].

У презентації Power Point рекомендацію учитель застосовує для правильного виконання експерименту, враховуючи:

• Інструкцію.

Експеримент слід виконувати у відповідності до інструкції, використовуючи вказану кількість речовин.

Эксперименты нужно выполнять в строгом соответствии с инструкциями, используя точно указанные количества веществ.

• Про порцію твердої речовини і рідини.

Необхідно пам'ятати, що твердої речовини потрібно брати приблизно 1/3 чайної ложки, а рідини – 1-2 мл.

Следует помнить, что твердого вещества требуется примерно 1/3 чайной ложки, а жидкости – 1-2 мл.

- **Запах речовини.**

Визначати запах речовини потрібно злегка, підганяючи долонею пари речовини в свій бік.

- **Надписи на склянках.**

Користуватися реактивами можна лише із тих самих склянок, на яких є надписи.

Уважно читайте етикетки на склянках.

Пользоваться реактивами можно только из тех склянок, на которых есть надписи.

Labels and equipment instructions must be read carefully before use.

- **Використання чистого лабораторного посуду.**

Використовуйте лише чистий лабораторний посуд.

3. Застереження.

У словнику української мови застереження розглядається, як:

1. Дія за значенням застерегти.

2. Те, що застерігає від чого-небудь.

Попередження.

3. Зауваження, що роз'яснює або уточнює думку [СУМ. – Т. 3: 329].

Як зазначає Х. Дяків, застереження як акт мовної комунікації – це волевиявлення бажання мовця, щоб адресат виконав / не виконав якусь певну дію, яка має позитивне значення для адресата і яку мовець від нього має підстави очікувати [Дяків 2010: 95].

У презентації Power Point адресант (учитель) застерігає адресата (учнів) правильно використовувати небезпечні речовини (їдкі, вибухові та токсичні речовини, кислоти, луги тощо), адже знання правил техніки безпеки – це насамперед життя та здоров'я (див. «Знання правил техніки безпеки», рис. 5).

Їдка речовина! Руйнує і подразнює шкіру.

Якщо випадково кислота потрапила на руки чи одяг – негайно змийте її великою кількістю води, нейтралізуйте розчином соди і знову змийте водою.

Будьте особенно осторожны в обращении с кислотами, щелочами, огнеопасными ядовитыми веществами!

Dispose of all chemical waste properly.

Таким чином, за А. Вежбицькою, застереження можна зобразити так:

Кажу: Якщо ти зробиш X, то з тобою може статися дещо погане.

Думаю, що ти не хочеш, щоб це трапилось [Вежбицка 2007: 73].

Особливу увагу вчитель звертає на попереджувальні знаки (див.«Попереджувальні знаки», рис. 6).

Рис. 5.Знання правил техніки безпеки

Рис. 6. Попереджувальні знаки

«Інструктаж з техніки безпеки» охоплює правила поведіння в хімічній лабораторії, які можуть містити антоніми, наприклад:

➤ Якщо **ввімкнули** – **вимкніть**.

Если включили – выключите.

If you **turn it on**, **turn it off**.

➤ Якщо **відкрили** – **закрийте**.

Если открыли – закройте.

If you **open it**, **close it**.

➤ Якщо **розібрали** – **зберіть**.

Если разобрали – соберите.

If you **break it**, **repair it**.

➤ Если вы **одолжили** что-нибудь – **верните**.

If you **borrow it**, **return it**.

Висновки. Отже, гіпержанр – це сукупність зв'язків між мовленнєвими жанрами, коли у межах одного складного мовленнєвого жанру можна виділити субжанри (менші прості мовленнєві жанри). «Інструктаж з техніки безпеки» охоплює такі субжанри, як заборона, рекомендація, застереження; канали комунікації: зоровий, нюховий, слуховий, смаковий, тактильний, а також даний гіпержанр може містити антонімічні зв'язки.

Презентація Power Point належить до креалізованих текстів, тобто текстів фактура яких складається із двох гомогенних частин – вербальної (мовної або мовленнєвої) та невербальної (належить до інших знакових систем, ніж природна мова. Часто у цій частині зображують людей, тварин, періодичну систему хімічних елементів Д.І. Менделєєва тощо).

Перспективи подальших розвідок. Актуальною темою подальших досліджень може бути проблема вивчення гіпержанрів на уроках фізики, математики, рідної та іноземної мов тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Батуніна В.П. Мультимедійна презентація як сучасний засіб навчання / В.П. Батуніна // Пошуки і знахідки. Серія: фізико-математичні науки. – 2010. – Вип. 1. – С. 150-152.
2. Валюк В.Ф. Мультимедійна презентація Microsoft PowerPoint як засіб вивчення навчальної дисципліни «Органічна хімія» / В.Ф. Валюк // Наукові записки НДУ ім. В. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. – 2012. – № 1. – С. 72-76.
3. Вежбицка А. Речевые жанры [в свете теории элементарных единиц] / А. Вежбицка // Антология речевых жанров: повседневная коммуникация / Под ред. К.Ф. Седова. – М.: Лабиринт, 2007. – С. 68-80.
4. Дяків Х. Мовленнєвий жанр «застереження» в аспекті міжкультурної комунікації / Х. Дяків // Мовленнєві жанри в міжкультурній комунікації: монографія / Р. Помірко, Ф. Бацевич, А. Паславська та ін. – Львів: ПАІС, 2010. – С. 93-123.
5. Паславська А. Мовленнєвий жанр «заповідь» в аспекті міжкультурної комунікації / А. Паславська // Мовленнєві жанри в міжкультурній комунікації: монографія / Р. Помірко, Ф. Бацевич, А. Паславська та ін. – Львів: ПАІС, 2010. – С. 63-83.
6. Словник української мови: В 11 т. – К., 1970-1982.
7. Тукало М.Д. Науково-практичні рекомендації щодо створення та застосування мультимедійної презентації на уроках хімії / М.Д. Тукало // Інформаційні технології і засоби навчання: електронне наукове фахове видання [Електронний ресурс]. – 2008. – № 4(8). – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/ITZN/em4/emg.html>. – Заголовок з екрана.
8. Шатуновский И.Б. Речевые акты разрешения и запрещения в русском языке / И.Б. Шатуновский // Логический анализ языка: Языки этики / Отв. ред. Н.Д. Арутюнова, Т.Е. Янко, Н.К. Рябцева. – М.: Языки русской культуры, 2000. – С. 319-324.

LITERATYRA

1. Batunina, V.P. (2010). Multymediina presentatsiia yak suchasnyi zasib navchannia. *Poshuky I znahidky. Seriia: fizyko-matematychninauky*. 2010. Vyp. 1. S. 150-152 (in Ukrainian).
2. Valiuk, V.F. (2012). Multymediina presentatsiia Microsoft PowerPointy ak zasib vyvchenia navchalnoi dystsypliny «Orhanichna khimii». *Naukovi zapysky NDUim. V. Hoholia. Psycholoho-pedahohichninauky*. 2012. №1 –S. 72-76 (in Ukrainian).

3. Vezhbytska, A. (2007). Rechevyie zhanry [v sviete elementarnykh yedynits]. *Antolohiia rechevykh zhanrov: povsiadnevnaia komunikatsiia*. Moskva: Labirint, 2007. S.68-80 (in Russia).
4. Diakiv Kh, Pomirko R., Batsevych F., Paslavskaya A. (2010). Movleniievi zhanr «zasterezhennia» v aspect imizhkulturnoi komunikatsii. *Movleniievi zhanry v mizhkulturnii komynikatsii*. – Lviv: PAIS, 2010. S. 93-123 (in Ukrainian).
5. Paslavskaya, A. (2010). Movleniievi izhanr «zapovid» v aspekti mizhkulturnoi komunikatsii. *Movleniievi zhanry v mizhkulturnii komynikatsii: monohrafiia* / R. Pomirko, F. Batsevych, A. Paslavskatain. Lviv: PAIS, 2010. S. 63-83 (in Ukrainian).
6. *Slovyk ukrainskoi movy*: V 11 t. Kyiv, 1970-1982 (in Ukrainian).
7. Tukalo, M.D. (2008) Naukovo-praktychni rekomendatsii shchodo stvorennia ta zastosuvannia multymediinoi presentatsii na urokakh khimii. *Informatsiini tehnologii i zasoby navchannia* [Electronic resource]. 2008. – №4(8). – <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/ITZN/em4/emg.html> (in Ukrainian).
8. Shatunovskiy, I.B. (2000). Rechevyie akty razresheniia i zapresheniia v ruskom yazyke. *Lohicheskyy analiz yazyka: Yazyki etiki*. Otv. red. N.D. Arutunova, T. Yanko, N.K. Riabtseva. Moskva: Yazyki russkoi kul'tury, 2000. S. 319-324 (in Russia).

УДК 81'373.22:338.439.65=161.2=111=5791

ПСИХОЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ ВИКОРИСТАННЯ ТОРГОВИХ НАЗВ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ

Гліб Лазаренко
(Київ, Україна)

Статтю присвячено дослідженню особливостей психологічного впливу на формування торгових назв харчових продуктів в українській та англійській мовах. Визначено основні лінгвістичні функції торгових назв та психолінгвістичний аспект їх формування. Виявлено особливості психологічного впливу найменувань на споживачів, який здійснюється за допомогою лексико-стилістичних засобів в українській та англійській мовах.

Ключові слова: *торгові назви, харчові продукти, психолінгвістика.*

Статья посвящена исследованию особенностей психологического влияния на формирование торговых названий пищевых продуктов в украинском и английском языках. Определены основные лингвистические функции торговых названий и психолингвистический аспект их